

VRIENDEN MUSEUM

KASTEEL WIJCHEN

Nieuwsbrief

Vrienden Museum Kasteel Wijchen

Jaargang 31 no 2 - september 2023

Franse soldaten 1672

bron Wikipedia

Het Land tussen Maas en Waal in de klem

1672-1678

Verantwoording

De stichting Vrienden Museum Kasteel Wijchen zet zich in om de prehistorie en de geschiedenis van de eigen lokale en regionale leefomgeving toegankelijker te maken. De Vriendenbijdrage voor individuele leden is m.i.v. 2023 € 20, voor een gezin € 25. Als vriend krijgt u gratis de Nieuwsbrief en andere informatie. Ook gratis zijn toegang tot het museum en deelname aan lezingen/excursies.

Kopij of reacties voor de Nieuwsbrief

Reacties en kopij liefst per e-mail.

Redactieadres:

L. Plukker
lplukker@gmail.com

Website:
vriendenmuseumkasteelwijchen.nl

Opgeven als lid:

info@vriendenmuseumkasteelwijchen.nl

Postadres: Postbus 221
6600 AE Wijchen

Medewerkenden: Wim Kattenberg, Ingrid Gerritsen, Ben Teubner, Justa Vuister, Marianne Bakker-Otten, Annelies Jacobs,

1. Van de redactie Linie Plukker	p. 2	6. Romeinse Kranen/Merovingische Kindergraven	p. 15
2. Van de Bestuurstafel Wim Kattenberg	p. 3	7. Van de Conservator Justa Vuister	p. 18
4. Land van Maas en Waal in de klem—1672-1678 Wim Kattenberg	p. 4	8. Verslag Algemene ledenvergadering NFVM Marianne Bakker-Otten	p. 20
5. Van de Directie, Ingrid Gerritsen	p. 13	9. Museumclub Wijchen Annelies Jacobs	p. 22

Het Bestuur van de Stichting Vrienden Museum Kasteel Wijchen bestaat uit:

Wim Kattenberg, voorzitter
Harry Gerritz, secretaris
Hans Helmonds, penningmeester
Willy Kokke, ledenadministratie
Marianne Bakker-Otten, algemene ondersteuning
Tom Dousma, algemene ondersteuning
Linie Plukker, redactie nieuwsbrief en website

Onze stichting bezit de **ANBI**-status. Hiermee wordt uw eenmalige of structurele donatie aftrekbaar van de belastingen. Dit geldt niet voor contante giften.

Van de redactie

Het thema van de nieuwsbrief is ditmaal niet, zoals u van ons gewend bent, dat van de lopende expositie ('Koud!') in het museum, omdat die in de vorige nieuwsbrief al besproken is en de volgende expositie pas voor 2024 op de rol staat.

Dus hebben wij nu de vrije hand in de keuze van de onderwerpen. We namen als hoofdthema het 'rampjaar' 1672. Op tv was daarvoor o.a. in Het Verhaal van Nederland de afgelopen tijd veel aandacht, maar tot 24 januari 2024 kunt u ook naar de tentoonstelling in het Limburgs Museum in Venlo over de verovering in 1673 van Maastricht door Lodewijk XIV, die de stad pas in 1678 weer verliet. Het ging in deze oorlog om een Poetinachtige aanval—een ambitie van Lodewijk XIV persoonlijk—van Frankrijk op de jonge Nederlandse Republiek. In dit nummer beschrijft Wim Kattenberg wat die strijd met name voor ons Land van Maas en Waal heeft betekend.

Van onze gastcolumnist Ben Teubner ontvingen we twee mooie bijdragen over objecten uit ons museum, waarvoor Museum TV van TV Gelderland op 6 maart jl. opnamen kwam maken.

Ruud Stolle schonk ons voorjaarsfoto's uit De Tuun, m.n. een aardig voorbeeld van de nieuwe bordjes. Leuk om ze ook eens in het echt te gaan bekijken!

Directeur Ingrid Gerritsen brengt u op de hoogte over haar eerste half jaar als directeur van Museum Kasteel Wijchen.

Conservator Justa Vuister vertelt, vooruitlopend op de expo over de Tuun volgend jaar, over de Brede Waterpest, een exoot die in de negentiende eeuw veel reuring veroorzaakte in ons land.

Marianna Bakker-Otten woonde de najaarsledenvergadering van de Nederlandse Federatie van Vrienden van Musea (NFVM) bij en doet daarvan verslag.

Annelies Jacobs van Museumclub-Wijchen geeft een kijkje in de nog lopende expositie in het kloostermuseum Krona van Uden. U kunt er op de fiets heen!

Tot slot kunnen wij u met genoeg mededelen dat onze oproep in de vorige Nieuwsbrief drie nieuwe vrijwilligers voor het rondbrengen heeft opgeleverd. We zijn daar heel blij mee.

Van de Bestuurstafel

Graag wil ik in deze 'Van de' aandacht vragen voor de ernstig aangetaste Lourdesgrot bij de St. Antonius Abtkerk als gevolg van de droge zomers. Een groot gedeelte van de beschermende wand aan de oostkant zakte onlangs weg.

De reden waarom ik er aandacht voor vraag is dat degenen die eind negentiende eeuw de grot bouwden in die wand veel bouwelementen van de voorgangers van de huidige kerk hebben verwerkt. Dat gaat terug op de romaanse voorganger uit de elfde eeuw.

Hoewel het bij de bouwers van toen in essentie om het geloof ging, getuigt het ook van diepgaand historisch besef. Ja, en de bouwers van de grot toen zullen daar ook van doordrongen zijn geweest. Als er namelijk één gebouw in onze gemeente is dat de lange geschiedenis van Wijchen weergeeft is het de Antonius-Abtkerk wel. De tufstenen toren, helaas in 1853 bij de bouw van de huidige kerk met bakstenen beklampt, is er gelukkig nog en gaat terug naar de elfde eeuw. Belangrijk daarbij is ook nog dat die gefundeerd is op resten van de - niet ver daar vandaan gelegen - Romeinse villa. Alles gebouwd op de oeverwal van - nu Wijchens meer - een zij-meander van de Maas. De Romeinen voeren daar nog op.

Vrienden, ik hoop dat jullie het kunnen waarderen dat ik hier aandacht voor vraag. Laten we bezielde zijn met datzelfde historisch besef. De grot wordt hersteld.

Wim Kattenberg

Het Land tussen Maas en Waal in de klem

1672-1678

Het Gelderse volk was volkomen verarmd toen de vijand afdroop. De boeren waren er zo mogelijk nog ernstiger aan toe; hun akkers vertrappt, de boerderijen leeggeroofd, de veestapel vernietigd.¹

Als er één gebied geleden heeft onder de Franse aanval op de jonge Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden dan is dat Het Land tussen Maas en Waal. Omdat het Lodewijk XIV erom ging de Zuidelijke Nederlanden tot noordelijk grensgebied van Frankrijk te maken, was het in de greep houden van de Maas aan zowel de noordelijke als zuidelijke kant van groot strategisch belang. Het leidde ertoe dat de Fransen tot 1676 het Land tussen Maas en Waal bezet hielden om er zich tenslotte al verwoestend uit terug te trekken.

Het in de greep krijgen van het gebied

Wat de krijgshandelingen betreft gaat het hier om de gevolgen daarvan voor Het Land tussen Maas en Waal. Deze waren er vrij direct nadat de Franse troepen onder Condé bij Lobith op 12 juni 1672 over de Rijn kwamen. Condé raakte daarbij gewond. Turenne nam het over. Hij neemt 13 juni Nijmegen in na veel verzet. Daarna slaat hij een ponton-brug over de Rijn en

veroverd op 15 juni Arnhem. Het leger van Turenne werd vervolgens in twee delen gesplitst. Een deel onder graaf De Lorges trok door de Betuwe naar Tiel.

¹ Wertheim-Gijse Weenink, Democratische bewegingen

Heel belangrijk voor het afsluiten van Het Land tussen Maas en Waal was de verovering van de schansen St.Andries en De Voorne. Turenne richtte zich, van groot belang voor Het Land tussen Maas en Waal, op de Maas en nam op 11 juli het strategisch belangrijke Grave in.²

Hij deed vervolgens een uitval naar kasteel Doddendael en veroverde daarna op 13 juli Den Bosch. Gevolg van dit alles was dat Het Land tussen Maas en Waal werd ingesloten en kon worden leeg geplunderd.

De omslag

In het verloop van de oorlog vond er in feite al vrij vroeg een omslag plaats, wat alles te maken heeft met drie belangrijke besluiten die de Republiek nam:

1. het aanstellen van de Willem III als kapitein-generaal;
2. het sluiten van de Quadruple Alliantie in 1673 met keizer Leopold I van het Heilige Roomse Rijk, Karel IV hertog van Lotharingen, en Spanje, en *last but not least*:
3. de Vrede van Westminster in 1674 met Engeland.

De gevolgen hiervan waren voor Lodewijk XIV groot. Zwaarwegend was ook door het gezamenlijk optreden van de Alliantie - Willem III was daarbij de belangrijke strateeg - de inname van Bonn. Daardoor kon Frankrijk de Rijn niet meer gebruiken als aanvoerroute. De Fransen richtten zich vervolgens op de Maas en veroverden daarom Maastricht. Lodewijk moest zich daarop, door de val van Naarden en het niet kunnen veroveren van Amsterdam door de Waterlinie, terugtrekken uit de Noordelijke Nederlanden. Maastricht en Grave waren de laatste twee strategische bolwerken. Die moesten ten koste van alles worden vastgehouden. Hij verloor Grave al in 1674, maar gaf pas bij de Vrede van Nijmegen in 1678 Maastricht terug. Het is ook het jaar waarin ze zich definitief terugtrekken

² Van Hoof/Roozenbeek, Grave, 36

uit het Rijk van Nijmegen en het Land tussen Maas en Waal. Het is het jaar waarin de vrede wordt gesloten in Nijmegen.³

Gevolgen voor Land tussen Maas en Waal

Van belang zijn drie gevolgen voor het gebied en wel aangaande plundering, religie en de tactiek van de verschroeide aarde. Religie heeft te maken met het feit dat de Fransen vrijheid van godsdienst toestaan en daarmee een einde maken aan de overheersende positie van de Calvinistische kerk, waarbij het openlijk uitoefenen van het geloof door de dissenters lang niet was toegestaan.

Plundering, inkwartiering en afpersing

A. Het gebied als geheel

Een treffend voorbeeld van plundering wat betreft het gebied als geheel was dat voordat in 1674 Von Rabenhaupt en stadhouder Willen III Grave belegeren en uiteindelijk innemen de Fransen voor het beleg om zich te bevoorraden onder andere 800 koeien weghalen uit het Land van Maas en Waal en het Land van Cuijk.⁴

Plundering platteland Jacques Callot 1628, Rijksmuseum

³ Wertheim-Gijze Weenink, 27

⁴ Van Hoof/Roozenbeek, Grave,37

B. Per locatie

Het Fransche Kamp⁵

Een treffend voorbeeld per locatie is dat Gerard Norbert van Scherpenzeel, heer

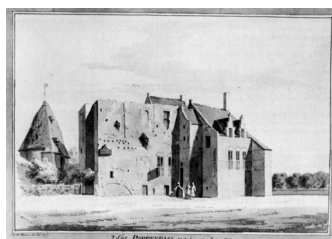

van Dreumel, woedend was op de Fransen die het aan hen in 1672 verpachte weiland (1.02.00 ha) in de uiterwaard (gelegen naast de Veerweg) geheel vertrappt achterlieten. Hij won de rechtszaak hierover.

Dit voorbeeld is opgenomen omdat het laat zien dat het Franse leger zich wel degelijk in het Land tussen Maas en Waal vestigde. Kwalijk is alleen dat Van Scherpenzeel zich daarbij neerlegde en eraan wilde verdienen.

EWIJK, Kasteel Doddendaal⁶

Een ander voorbeeld is de aanval die de familie Van Stepraedt kreeg te verduren op haar kasteel Doddendaal in Ewijk in 1672 door Turenne. Het kasteel werd zwaar beschadigd. De Van Stepraedts hebben het slot daarna zo goed mogelijk hersteld. Een afbeelding uit 1731 laat wel zien dat dat gedeeltelijk is gelukt.

Slot Doddendaal, Abraham de Haen 1731, Rijksmuseum

⁵ J.H.F.Gelens, Een onderzoek naar het optreden, 1975

⁶ Schulte, Rijk van Nijmegen, Ewijk 91

Balgoy en de strijd om Grave

In 1672 nam de Franse generaal Turenne zonder strijd de belangrijke vestingstad Grave in. Het was stadhouder Willem III er alles aan gelegen om dit belangrijke strategische steunpunt aan de Maas te heroveren. In 1674 was het zover.

Met een aanzienlijk leger ging de Staatse generaal Von Rabenhaupt erop af. Hij vestigde zijn hoofdkwartier in Kasteel Balgoy. Hij slaagde niet. Willem III kwam daarop zelf met 10.000 man naar Grave. Hij bracht zich onder, dicht bij de troepen, op de boerderij de Koning van Gelderland (later zo genoemd) in Lunen.

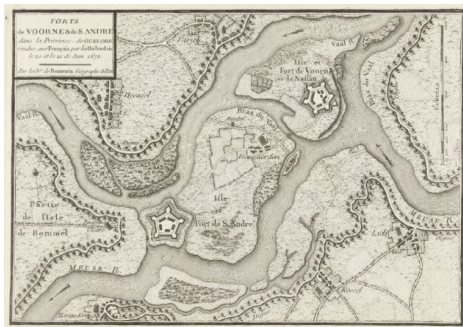
Na vier maanden beleg gaven de Fransen zich over. Het was op bevel van Lodewijk XIV zelf. Hoewel niet zeker hebben de Fransen - dat hoorde bij hun tactiek van de verschroeide aarde - kasteel Balgoy in de brand gestoken.

Kasteel Balgoy, tekening J.Stellingwerff,
18de eeuw, bron.Pagus Balgoye

Schansen St. Andries en Voorne ⁷

Het oude fort Sint Andries en fort De Voorne De Nassau werden in 1672 door het naar het westen van Nederland trekkende leger ingenomen: om op terug te kunnen vallen en om het Land tussen Maas en Waal af te grendelen. Landschappelijk zijn nu nog de restanten van het Fort Nassau het meest indrukwekkend. Het in 1816 nieuw gebouwde fort Sint Andries is er nog, maar was ook vervallen. Beide ruïnes zijn onlangs geconsolideerd en gedeeltelijk hersteld.

Fort t. Andries en De Voorne de Nassau

Fort St. Andries: Huidige status

⁷ Ontgonnen Verleden. Regio beschrijvingen Gelderland, 2009

Geloofsclash in Wamel ⁸

Wat zich in 1674 in Wamel afspeelde is een voorbeeld hoe fel de tegenstellingen waren tussen de protestanten en rooms-katholieken ook in het Land tussen Maas en Waal.

Als de Fransen in 1672 het Land tussen Maas en Waal in hun greep hebben staan ze ook daar vrijheid van godsdienst toe. Het is ongetwijfeld zo dat de rooms-katholieken blij waren hun afgenomen kerken terug te krijgen. Het antwoord daarop van protestantse zijde in 1674, toen de Fransen Wamel als voorbeeld verlieten, was keihard. Wat er namelijk gebeurde was dat niet alleen aan

Het Huys te Leeuwen C.Pronk 1745
Heemkundevereniging Leeuwen

de rooms-katholieken in Wamel werd bevolen alles binnen vier dagen terug te geven, maar dat de pastoor en nog tien andere priesters uit het Land tussen Maas en Waal werden opgesloten in de kelder van het Huis te Leeuwen, waar de toenmalige

ambtman van het Land tussen Maas en Waal Sweder van Boetzelaer woonde. Ze konden alleen vrijkomen tegen betaling van een hoge boete. De kelder heeft nog steeds de naam van Papenkelder. De priesters kwamen na acht dagen vrij. Het kan niet anders dan dat bij de protestantse ambtman hier ook politieke overwegingen een rol hebben gespeeld. Het zal ook uithaal zijn geweest tegen de rooms-katholiek gebleven adellijke families in het Land tussen Maas en Waal. Dat waren onder andere de Van Wijhe's van Hernen en de Van Stepraedts in Ewijk, die heel lang de benoeming van Sweder als ambtman hadden kunnen tegenhouden.

⁸ Van Oyen/Van Wel, Van Vamele tot Wamel

Maasbommel⁹

Schrijnend is dat Lodewijk XIV terugtrekkend de tactiek van de verschroeide aarde toepaste. Maasbommel moest het ontgelden op 1 mei 1676. Ze deden dat niet zomaar. Kennelijk werd het door Willem III kort herbezette strategisch gelegen Maasbommel als een bedreiging gezien. Het in een bocht van de Maas gelegen stadje heeft een lange geschiedenis.

Om zijn strategische ligging in een bocht van de Maas met het kasteel "Het Hof van Bommel" kreeg het van Reinoud I van Gelre in 1312 stadsrechten. Het werd lid van de Hanze.

Tussen 1672-1676 werden aan Maasbommel zeer zware oorlogslasten opgelegd. In de maanden augustus, september en oktober moest jaarlijks worden voldaan aan een som van 245 gulden en moesten grote hoeveelheden hooi, haver, dekens en 16 paar schoenen aan de magazijnen van de in Nijmegen gelegerde Franse troepen worden geleverd.

Op 1 mei 1676 werden het kasteel en het stadje grotendeels verwoest. Als voorbeeld van wat dat betekende een schilderij van Dirk Langendijk 1805 met de titel "Soldaten plunderen dorp". In Maasbommel werd, zie verderop het schaderapport, ook de molen in brand gestoken.

Plunderen van een dorp, Dirk Langendijk 1805, Atlas van Stolk

⁹ Manders, 10

Hof te Bommel, Abraham de Haen, RKD

Het kasteel werd ook verwoest en nooit meer opgebouwd. Na de verwoesting van het kasteel werd het genoemde rapport opgemaakt van wat er allemaal was meegenomen door de Fransen.

1. Geplunderd haar huis, t.w. alle meubelen, benevens veel geld fl. 7.500,-
 2. Het Hooge Huis, genaamd het hof van Maasbommel in de grond verbrand fl. 20.000,-
 3. Verbrande schuren, twee bergen, rijtuig en enz. fl. 10.000,-
 4. 150 vette schapen fl. 1.260,-
 5. Verloren 4 schone paarden fl. 600,-
 6. Twee koeien fl. 110,-
 7. Verbrand de koorn- of windmolen fl. 3.000,-
- Verder nog 90 kleinere posten fl. 81.670,-.

Wim Kattenberg, mei 2021

Literatuur

- J.H.F. Gelens, Een onderzoek naar het optreden van Gerard Norbert van Scherpenzeel, 1975
- J.P.C.M van Hoof/H.Roozenbeek, Grave als militaire stad, Den Haag 1998
- Kalendrium van Tiel
- J.H.Manders, Het Land tussen Maas en Waal, 1975
- Ontgonnen Verleden. Regiobeschrijvingen Gelderland, 2009
- F.van Oyen/W.van Wel, Van Vamele tot Wamel, 1993
- A.G.Schulte, Rijk van Nijmegen. Westelijk gedeelte, Den Haag 1982
- A.H.Wertheim-Gijse Weenink, Democratische bewegingen in Gelderland 1672-1795, Amsterdam 1973

Van de Directie

Het eerste half jaar zit er alweer op als directeur van Museum Kasteel Wijchen. Het was een intense periode met veel kennismakingen, leuke gesprekken, mooie momenten en het ontdekken van de vele pareltjes in het museum. Graag wil ik u meenemen in een kijkje achter de schermen.

Ingrid Gerritsen

Wist u dat we 90 vrijwilligers hebben? Zij nemen deel aan verschillende werkgroepen. Zo hebben we de werkgroep Corbi (archief en bibliotheek), gastheren en -vrouwen (GHV), De Tuun, het bestuur, educatie, expositie, rondleiders, historische figuren, activiteiten en ons nieuw opgestarte horecateam. Sommige vrijwilligers zitten zelfs in meer dan één werkgroep.

De werkgroepen komen bij elkaar om werkzaamheden uit te voeren voor het museum, een gezellig praatje en dit alles onder het genot van een lekker kopje koffie. Uitmuntende vrijwilligers worden geëerd met de museumspeld, een extra dankjewel voor hun inzet. Deze wordt met trots gedragen en als ik een vrijwilliger hiernaar vraag, dan beginnen de ogen te stralen.

Door de vrijwilligers kan het museum 6 dagen per week open, zijn er fantastische (kinder)activiteiten en worden scholen ontvangen met een educatief lesprogramma, zijn er rondleidingen in het museum en Wijchen, worden nieuwe tentoonstellingen gemaakt en nog vele andere activiteiten uitgevoerd. Te veel om allemaal op te noemen. Ik ben trots op de vele samenwerkingen binnen de organisatie.

De vrijwilligers worden ondersteund door de leden van de staf. Ik stel ze graag kort aan u voor. Mirjam Bovenga is project-/managementassistent en weet veel over de geschiedenis van het museum. Judy Nijssen is eerst vele jaren als vrijwilligster verbonden geweest aan het museum en is nu onze vrijwilligerscoördinator. Justa Vuister is conservator en u kent haar al van de nieuwsbriefbijdrage, 'Justa's Juweeltjes' en het onlangs uitgezonden Eenvandaag-interview over de grote bezoekersaantallen deze zomer. Als laatste stel ik Wil Liefkens graag aan u voor, zij zorgt ervoor dat de financiële administratie op orde is en is daarnaast als gastvrouw ook vrijwillig actief.

Op dit moment zijn we achter de schermen druk bezig met de voorbereidingen voor de nieuwe tentoonstelling die na KOUD! open gaat. Met vrijwilligers en staf

werken we aan onderzoek, bruiklenen aanvragen, het maken van een tentoonstellingsplan en uiteindelijk de opbouw van de tentoonstelling met opening. Ik kan u alvast laten weten dat deze tentoonstelling zowel binnen als buiten te bezoeken is met veel kleur, geur en smaak.

De pareltjes in mensen, objecten en verhalen blijven ontdekken is wat het werken in Museum Kasteel Wijchen zo mooi maakt.

Heeft u zin om ook een bijdrage te leveren? Meld u dan aan als vrijwilliger of stuur ons een bericht. Dan drinken we binnenkort een lekkere kop koffie.

Ingrid Gerritsen

De Tuun, foto van Fbook

Twee bijzondere onderdelen van Romeinse kranen en kindergraven

Van juli 1999 tot begin maart 2000 vond er archeologisch onderzoek plaats in het plangebied Kloosterakker. Ten westen van klooster De Tienakker vond men de verwachte restanten van een Romeinse villa.

Ben Teubner

Het bleek om een zeer luxe villa te gaan, van een heerboer, met daarnaast een puthuis en een enorme grafheuvel, de grootste van noordwest Europa. Verder veel dakpanfragmenten, tegels van een vloerverwarmingsstelsel en fragmenten van fresco's, muurschilderingen vergelijkbaar met ons behang. Hier werden de opbrengsten van de omliggende villa's bijeengebracht die bedoeld waren voor de legerplaats in Nijmegen.

Een van de opmerkelijkste objecten die gevonden zijn tijdens deze opgraving is een bronzen binnenwerk van een Romeinse waterkraan. Een bijna identieke vondst kwam rond 1970 op dezelfde locatie tevoorschijn tijdens zandwinning. Beide onderdelen tezamen vormen een ensemble dat uniek is ten noorden van de Alpen. Uit onderzoek blijkt dat beide objecten in de buurt van het puthuis,

met een tufstenen waterput, gevonden zijn, wat erop wijst dat daar vlakbij een badgebouw heeft gestaan.

Romeinse kranen bevatten gewoonlijk een cilinder en een eenvoudig stevig steunpunt om een hendel te plaatsen. De vondsten uit Wijchen verschillen in dit opzicht dat zij weliswaar een identiek steunpunt hebben, maar de horizontale

delen van de steunpunten hebben hier de vorm van een gestileerde vinger met vingernagel. De vinger staat dus bovenop de cilinder. Dat onderscheidt zich van andere types kranen waarbij de hendel opzij bevestigd is.

Uit onderzoek naar vorm en legering blijkt verder dat beide cilinders van dezelfde gieterij afkomstig kunnen zijn en dateren uit de eerste helft van de tweede eeuw.

Kindergraven

In 1981 ontdekken plaatselijke archeologen van de AWN Nijmegen e.o. in Wijchen een grafveld uit de Merovingische periode. Later, in 1991, 1992 en 1996, onderzoeken archeologen van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek dit grafveld. Zij leggen in totaal 309 inhumatiegraven (lijkbevingen) en 37 crematiegraven bloot. Omdat er vóór 1991 al enkele gebouwen op het terrein van het grafveld waren gebouwd, zijn niet alle graven onderzocht. Archeologen denken dat er oorspronkelijk ongeveer 650 graven zijn geweest. Daarmee is het Wijchense grafveld één van de grootste Merovingische grafvelden die in Nederland bekend zijn.

Rijkdom en eenvoud

In het Wijchense grafveld zijn veel objecten van goud, zilver en edelsteen gevonden. Vooral in graven rond 520 tot 550 n.C. liggen kostbaarheden. De vergulde kledingspelden, gouden hangers en bergkristallen gordels zijn heel schaars. We kennen alleen enkele vergelijkbare stukken uit Zuid-België en Zuid-Duitsland. Echte koningsgraven zijn het nog niet, maar we mogen enkele rijke Wijchense personen toch wel vergelijken met machtige families elders in Europa.

Kindergraven

Behalve volwassen mannen en vrouwen zijn er ook kinderen begraven in het Merovingische grafveld van Wijchen. Net zoals bij de volwassenen zijn er zowel rijke kindergraven met potten, kralen en kledingspelden als arme graven zonder een enkele bijgift gevonden. Opvallend is dat graven van kinderen soms een bijgift bevatten die we eigenlijk bij volwassenen vinden horen, zoals een pijlpunt. Dat is een voorwerp dat normaal wordt gevonden in soldatengraven samen met bijvoorbeeld een lans, schild en zwaard.

We denken dat die “bijgiften voor grote mensen” in kindergraven moeten uitdrukken wat de kinderen geworden zouden zijn, als ze niet waren overleden. Door een pijlpunt in het graf van een jongetje te leggen wordt het jongetje als het ware tot een krijger gemaakt. Tijdens zijn leven heeft hij niet de kans gekregen om soldaat te worden. Meisjes krijgen soms een kralenketting mee in het graf, waarschijnlijk om het verdriet uit te drukken dat ze niet lang genoeg leefden om moeder te worden.

Inhoud kindergraven

Eenvoudig jongensgraf, late 5^e - vroege 6^e eeuw (450-530 na Chr.)

Twee potjes van handgevoormd aardewerk, een ijzeren tasbeugel, een pijlpunt, een zilveren Romeinse munt en een aardewerk schijfje, beide met een gat erin

Jongensgraf

Rijk meisjesgraf, late 5^e - vroege 6^e eeuw (450-530 na Chr.)
Kralensnoer, een zilveren ring ingelegd met almandijn (rode edelsteen), twee vogel-*fibulae* (kledingspelden in de vorm van een vogel) ingelegd met almandijn.

Ben Teubner

Van de Conservator

Brede Waterpest

Op dit moment draait de tentoonstelling KOUD! nog volop, maar achter de schermen zijn wij uiteraard al volop bezig met nieuwe projecten. Deze zomer staat onze historische kasteeltuin de Tuun in bloei, waar nieuwe tekstborden de bezoekers vertellen over de planten en kruiden die er te vinden zijn. Vooral de planten die in Nederland voor reuring hebben gezorgd trekken mijn aandacht.

Justa Vuister

Een bijzonder verguisde plant is de brede waterpest. Als Canadese verstekeling komt het eerste exemplaar waarschijnlijk in Europa terecht tussen een lading andere waterplanten. In 1836 vist de tuinman John New de brede waterpest op uit een vijver buiten Kilkenny, in Ierland. Hierna duikt de exoot op in heel Groot-Brittannië. Vreemd genoeg verspreidt de brede waterpest zich in Europa niet via zaad, maar via vertakkingen. Het toeval wil namelijk dat alleen de vrouwelijk plant de Atlantische Oceaan overstak.

In 1861 wordt de waterpest voor het eerst waargenomen in Nederland, in de stadsgrachten van Utrecht om precies te zijn. Vinder Friedrich Anton Wilhelm Miquel heeft er een dubbel gevoel bij: 'Tot grote vreugde onzer botanisten, maar als een komende plantenplaag voor de magistraten van een land zo doorsneden met kanalen'. Hoe de brede waterpest in de gracht terecht is gekomen, is niet met zekerheid te zeggen. Waarschijnlijk is een loot per ongeluk meegekomen met een bestelling van waterplanten uit de Royal Botanic Gardens in Kew en heeft die vanuit de Utrechtse Botanische Tuin haar weg gevonden naar de stadsgracht.

De brede waterpest wordt vanaf dat moment argwanend in de gaten gehouden. Men vreest voor verstopte kanalen en sluizen, en stremming van de binnenvaart en visserij. Bovendien blijkt bestrijding tijdrovend, omdat men de plant handmatig uit de grachten en sloten moet scheppen. De plant krijgt dan ook de veelzeggende naam 'waterpest' toebedeeld. In het historische plantenboek de 'Flora Batava' wordt een nieuwe bestrijdingsmethode geopperd. Het zou een 'weldaad' voor ons 'vaderland' zijn om in Amerika een 'dier, insect of visch' op te sporen die de plant vijandig gezind is en deze over te brengen naar Nederland. Maar tot een dergelijk tegenoffensief is het nooit gekomen. Het schrikbeeld wordt nooit werkelijkheid, waarschijnlijk vanwege de voortplanting die slechts via de vrouwelijke planten verloopt, waardoor nakomelingen minder levensvat-

baar zijn. Inmiddels prijkt de pestplant zelfs op de Rode Lijst van bedreigde soorten.

In Nederland zijn er nog veel meer planten die als bedreigd te boek staan. Verschillende van deze bijzondere planten zijn te bewonderen in de Tuun, zoals de Betonie, de Roomse Kervel en de Verfbrem.

Elodea_canadensis

<https://en.wikipedia.org/wiki/>

Justa Vuister

Referentie: Esther van Gelder en Norbert Peeters (red.), Flora Batava 1800-1934, Tiel en Den Haag 2023

De Tuun

Voorjaar 2023 met de nieuwe bordjes

Foto's Ruud Stolle

Verslag Algemene Ledenvergadering NFVM

Onze Stichting Vrienden van Museum Kasteel Wijchen is al sinds 1982 lid van de landelijke koepel voor museumvrienden, de Nederlandse Federatie van Vrienden van musea (NFVM). Tweemaal per jaar is er een Algemene Ledenvergadering bij een van de vriendenorganisaties.

Op zaterdag 26 augustus 2023 waren de leden van de NFVM te gast bij het Ikonenmuseum om daar niet alleen de najaar ledenvergadering te houden, maar ook kennis te maken met het museum, de stad Kampen en elkaar. Ik ben sinds drie jaar lid van dit landelijk bestuur en vertegenwoordig sinds vorig jaar ook onze Wijchense vriendenstichting.

We hadden een grote opkomst van bestuursleden uit IJmuiden, Vlissingen, Veere, Eindhoven, Medemblik, Helmond, Zutphen, Drachten, Gouda, Schoonhoven, Culemborg, Wageningen, Doorn, Elburg, Wageningen, Eelde en Kampen zelf van zowel het Ikonenmuseum als het Stedelijk museum.

Naast het formele deel, de ledenvergadering, was er ook een inhoudelijk deel, een themapresentatie over inclusiviteit bij Musea en de rol van museumvrienden daarin. Het thema bleek op een warme belangstelling te kunnen rekenen. Ons Museum Kasteel Wijchen heeft het thema in het Beleidsplan staan, dus ons bestuur gaat een eventuele rol voor de Vrienden zeker op de gezamenlijke agenda zetten. Het kan zijn dat we een project van het museum ondersteunen, maar het zou goed zijn als we zelf een inclusiever vriendenbestand kunnen realiseren.

Na de lunch bezochten we de werken van de Groningse schilder Henk Helmantel, kregen een uitleg over de heiligen van de Hanzen en bewonderden prachtige ikonen van o.a. Nicolaas de Wonderdoener en Nicolaas van de deur.

'Nicolaas van de deur'
(ikoon in het midden)

Vervolgens sloten we af met een rondleiding door Kampen en een gezamenlijk drankje op het plein.

Ik raad u aan om een bezoek te brengen aan Kampen en dan zeker het Stedelijk Museum en het Ikonenmuseum te bezoeken.

We kijken uit naar de volgende Vriendenbezoekdagen, waarvoor u weer een uitnodiging ontvangt. Noteer alvast in uw agenda: 21 oktober in Museum Gouda en 18 november in het Zee- en havenmuseum in IJmuiden. Wie meer wil weten over de NFVM: kijk op www.nfvm.nl

Marianne Bakker-Otten

Stedelijk museum Kampen

Van de museumclub

In de vorige Nieuwsbrief heb ik een pleidooi gehouden voor het bezoeken van (kleinere) musea die vanuit Wijchen goed te bereiken zijn. Niet zozeer om blockbuster exposities te bezoeken maar vooral ook de vaste collecties. De daad bij het woord voegend zijn enkele leden van de museumclub onlangs naar Museum Krona in Uden getogen, deels op de fiets via een mooie fietsroute. Heen door of langs Grave, Escharen, Langenboom, Oventje (wie is er ooit in Oventje geweest?) en terug via Zeeland, Ravenstein en het pontje bij Niftrik. Met de auto kan natuurlijk ook.

Museum Krona is gevestigd in een vleugel van het klooster van de Birgittinessen, die nog steeds in een andere vleugel wonen. De orde van de H. Birgitta (1303-1373) kent een lange geschiedenis en startte in de 15^e eeuw een klooster in Rosmalen. Omdat het katholicisme officieel niet was toegestaan in Rosmalen moesten ze in 1713 verhuizen en trokken ze met hun religieuze attributen en houten beelden naar Uden. In de loop der tijd werden de beelden uit armoede verkocht op een gehavend exemplaar na. Deze geschiedenis wordt in een leuke video verteld. Overigens zijn met de komst van het museum in 1973 de meeste beelden weer teruggekomen en ze maken nu deel uit van de vaste collectie van het museum.

Museum Krona is genoemd naar het bijzondere kroontje dat de zusters Birgittinessen dragen. Het kroontje bestaat uit drie witte banden, die met elkaar verbonden zijn. De plekken waar de banden elkaar kruisen staan symbool voor de vijf wonden van Christus. Daarmee onderschrijft het museum het belang van het Christendom, het klooster en de Birgittinessen voor het museum.

Momenteel loopt in het museum een mooi ingerichte tijdelijke expositie (tot en met 22 oktober) met als titel 'Krona als Hoofdzaak'. Niet alleen de kroon maar allerlei (historische) hoofddeksels worden getoond in hun culturele samenhang. Van Brabantse poffers tot de hoeden van vrouwelijke kamerleden op Prinsjesdag, van de pet van Jan tot de hoge hoed, maar ook recente exemplaren gemaakt door kunstenaars. Je krijgt een impressie van de diverse betekenissen die hoofddeksels kunnen uitdragen. Het is de moeite van een (fiets-)tochtje naar Uden waard. Temeer omdat je daar ook nog eens in de Refter lekker gebak kunt krijgen en kunt genieten van de kruidentuin van het klooster.

Annelies Jacobs

oranje

blanje

Hollandse soldaten 1691
bron Wikipedia

bleu